11 Bob Slattery:
Učenje sočutja

... V ignacijanski pedagogiki podobno kot v vseh drugih dobrih pedagogikah velja, da osrednje mesto pri učenju zavzema srce, čustvena raven učne izkušnje. Šolsko vzdušje, vrednostni sistem šole, metodologija učenja in poučevanja ter obšolske dejavnosti stremijo k temu, da bi se učenci naučili razbrati in razumeti svoja čustva, da bi sočustvovali z drugimi in razmišljali o svojih čustvih, zato da bi doumeli njihovo vrednost za prihodnja dejanja ...

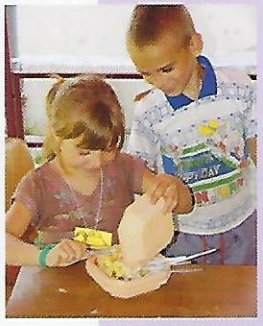

16 Leena Kurki:
Kakšna je videti jezuitska pedagogika navzven?

... Nedvomno je torej ignacijanska pedagogika sposobna odgovoriti na številna vprašanja, ki se dandanes porajajo v različnih pedagogikah. Zato bi morali jezuiti bolj aktivno sodelovati v javni razpravi na pedagoškem področju. Moč jezuitskih šol iz 16. in 17. stoletja je bila ravno v tem, da niso bile izolirane od sveta, ampak so nasprotno izmenjevale ideje z drugimi in se učile iz njihovih izkušenj ...

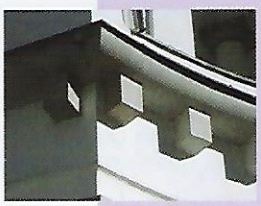

32 Petra in Boštjan Grošelj:
Naše družinsko vodilo

... Sestavila sva 10 točk zakonskega 'creda', s katerim sva najinemu zakonu in odnosu dala glavno mesto. Najina prizadevanja za dober in uspešen zakon so ustvarjala ozračje, v katero so po nekaj letih začeli prihajati otroci. Po uvodnem obdobju nege so v ospredje vedno bolj prihajale vzgojne teme. Otroci so postajali središče najinega življenja. Spremljala sva njihov razvoj in ugotavljala, da so taki kot vsi drugi: nenehno preverjajo najine meje, doslednost in usklajenost ...

39 Peter Tomažič:
Vzgoja za solidarnost

... Danes je svet pred velikimi izzivi spreminjanja podnebja, nepravične razdelitve dobrin in vse večjih razlik med bogatimi in revnimi, tako na mikroravni kot tudi globalno med kontinenti in državami. Ko se pogovarjam z učitelji, me vedno znova preseneti, da večini ni vseeno, kaj se dogaja z družbo, z našimi otroki, z naravo in našim planetom. Večina jih čuti svoj poklic kot poklicanost k spodbujanju solidarnosti in kulture srca ...

Uvodnik
1 Silvo Šinkovec: **Temelji sobivanja**

V žarišču: Ignacijanska pedagogika
3 Silvo Šinkovec: **Jezuiti in šolstvo**
5 France M. Dolinar: **Vzgojno-izobraževalno delo jezuitov v slovenskem prostoru**
7 Jim O'Connor: **Ratio Studiorum**
8 John O'Malley: **Zakaj so bile jezuitske šole uspešne**
9 Jana Zidar Forte: **Učimo premišljevati, spodbujamo uresničevati**
11 Bob Slattery: **Učenje sočutja**
13 Jenny H. Go: **Uporaba ignacijanske pedagogike v vzhodni Aziji**
14 Izjava: **Izzivi neoliberalizma za izobraževanje**
16 Leena Kurki: **Kakšna je videti jezuitska pedagogika navzven?**

Naš pogovor
18 Silvo Šinkovec: **Jože Osterc: Aktivno, zavzeto, ustvarjalno**

Biti vzgojitelj
21 Jože Mlakar: **Prihodnost slovenskega katoliškega šolstva, 1. del**
22 Angelca Žerovnik: **Pogled v zgodovino pedagogike**

Duhovno izkustvo
25 Viljem Lovše: **Prosiva za modrost**

Razredništvo in vzgojni načrt
26 Barbara Šteh: **Učitelji in starši se spoštujejo**
28 Cvetka Rengeo: **Razredne ure na drugačen način**

Starši
29 Irena Hočevar Križnič: **Motivacija za učenje se začne doma**
31 Anka Zajc: **Sodelovanje med šolo in družino**
32 Petra in Boštjan Grošelj: **Naše družinsko vodilo**

Vzgojna področja
33 Milček Komelj: **Hrepenenje po idealu**
35 Neda Kranjec: **Narava nas uči**
37 Alenka Beličič Kolšek: **Odkrij deželo življenja**
39 Peter Tomažič: **Vzgoja za solidarnost**
41 Mojca Škrinjar: **Kaj se dogaja z novimi učnimi načrti v osnovni šoli**

Prostovoljno delo
43 Anica Mikuš Kos: **Prostovoljno delo v šolstvu potrebuje nove vzpodbude**

Izkušnje
45 Suzana Vajngerl: **Na poti z nadarjenimi učenci**
46 Franci M. Kolenec: **Imejte me radi**

48 **Prebrali smo**
49 **Iz življenja DKPS**
51 **Napovedni koledar**
52 **Summary**
52 **Avtorji**

Jezuiti in šolstvo

Silvo Šinkovec

Jezuite mnogi poznajo predvsem kot profesorje in kot ljudi, ki vodijo šole. Od nastanka reda (1539) do smrti ustanovitelja (1556) je sv. Ignacij v Rimu podpisal štirideset listin o ustanovitvi kolegija. Leta 1773 je delovalo že 845 šol. V 16. in 17. stoletju se je torej razvila široka mreža jezuitskih šol po Evropi in drugih kontinentih. Vzgoja in izobraževanje sta danes še vedno eno od ključnih del jezuitov, saj vsak šesti jezuit dela v šolstvu; v ustanove, ki jih neposredno ali posredno vodijo jezuiti, je vključenih približno 2.500.000 ljudi. Zakaj so jezuiti ustanavljali kolegije in zakaj danes vztrajajo pri tem delu?

Vzgoja kandidatov

V času Ignacijevega vodenja nove redovne skupnosti je število članov od prvih deset naraslo na 1000. Novim kandidatom je bilo treba omogočiti dobro humanistično, filozofsko in teološko izobrazbo. Šolali so se na bližnjih univerzah, stanovali pa v svojih hišah, ki so jih imenovali kolegiji. Kmalu so tudi jezuiti, ki so imeli potrebno izobrazbo, začeli poučevati v svojih kolegijih.

Humanizem in vera

Novi vek je poudaril človeka (*humanitas*) in njegove sposobnosti. Prebudil je potrebo po razvijanju človeških talentov. V duhu renesanse in v skladu z naukom cerkvenih očetov so služili človeku, da bi le-ta v polnosti razvil svoje zmožnosti, kajti "polno živeči človek je Božja slava" (sv. Irenej).

Niso pa bili vsi v Cerkvi v 16. stoletju enakega mnenja. Na primer: "Dominikanske ustanove iz 13. stoletja so na primer prepovedovale, da bi njihovi študentje brali poganske pisatelje ali proučevali 'svetne znanosti'. Njihovi študentje naj bi brali le teološke knjige. Čeprav so bile izjeme sicer dovoljene, je vendar treba priznati, da je bila takšna splošna orientacija obvezujoča še v 16. stoletju in tudi pozneje. Jezuiti kot učitelji humanističnih ved in 'naravne filozofije', se pravi fizike, so morali iti v nasprotno smer takšnega gledanja. Jezuiti niso pisali le teoloških knjig ali napadov na heretike, marveč tudi učbenike gramatike, retorike, latinščine, grščine ... Če so jezuiti sami hoteli biti ustrezno izobraženi, so se morali poglobiti v takratne discipline znanosti. Zato so proučevali matematiko, fiziko ... Vodili so observatorije in laboratorije ... S tako zastavljenim šolstvom so prišli v veljavo še gledališče, glasba, ples ... V nekaterih krajih so gojili celo sabljanje in jahanje. S svojimi ustanovami so morali nujno poseči v arhitekturo in sploh v civilno družbo ter kulturo."[1]

Foto: arhiv Silvo Šinkovec

Jezuiti so verjeli v znanje, zato so se lotili šolstva z vsem zagonom in mu posvečali največ moči ter časa. Ustvarjali so pogoje za razvoj znanosti; marsikateri kolegij velja za začetnika univerze v posameznih deželah. Na primer: "Z ustanovitvijo jezuitskega kolegija v Ljubljani so bili položeni temelji višjega šolstva tudi v osrednjem slovenskem prostoru. Študij moralne teologije (v Ljubljani že od leta 1616), filozofije, kasneje tudi matematike, mehanike in še nekaterih sorodnih ved je jezuitskim kolegijem v našem prostoru dajal status višje šole in s tem seveda tudi predhodnice univerze."[2]

Teološki navdih

Ta pristop so črpali iz ideje tomistične teologije, ki trdi, da je potrebna čim večja usklajenost med 'naravo in milostjo', med tem, kar je človeku dano in s svojimi talenti lahko stori sam, in tem, kar mu daje Bog. Gre za skladnost med človeškim in Božjim, naravo in milostjo, človeškimi sposobnostmi razumevanja in razodetjem.

"Jezuitske šole se vse od svojih začetkov posvečajo razvijanju in posredovanju resničnega krščanskega humanizma. Duhovni izvor tega humanizma vidimo v zadnji kontemplaciji duhovnih vaj. Tu Ignacij naroča tistemu, ki dela duhovne vaje, naj prosi za notranje spoznanje tega, kako Bog prebiva v ljudeh: daje jim umevanje, jih ustvarja po vzoru in podobi njegovega božjega veličastva, ter naj premisli, kako si Bog prizadeva in se trudi v vseh ustvarjenih stvareh za vsakega človeka. To razumevanje Božjega odnosa do sveta pomeni, da sta vera v Boga in potrje-

vanje vsega, kar je resnično človeško, neločljivo povezana med seboj. Ta duhovnost je prvim jezuitom omogočila, da so privzeli renesančni humanizem in ustvarili mrežo šol, ki so bile nove in so odgovarjale na žgoče potrebe tedanjega časa. Vera in uveljavljanje 'humanitas' sta šla z roko v roki."[3] Šolstvo je bilo odlično služenje družbi in Cerkvi.

Pedagoške podlage

Kolegiji so se hitro širili, ni pa manjkalo težav (nekatere kolegije so morali zapreti) in dvomov, ali je to res jezuitsko delo. Z vedno več vključenimi delavci in vedno bolj razvejano dejavnostjo je bilo potrebno doreči način dela. Jezuiti niso ustvarili svoje pedagoške teorije, niso razvili svoje didaktike. Uporabili so načine poučevanja, ki so jih sami doživljali na različnih šolah, kjer so se izobraževali. 'Pariški način' (način poučevanja, ki so ga spoznali v času svojega študija v Parizu) jim je služil za osnovo, kasneje so dodajali svoje izkušnje in nove pristope, ki so jih srečevali drugod. Kar so ustvarili jezuiti, je bil način, kako so različne elemente poučevanja sestavljali v svoj celostni model.[4]

Prvi dokument, ki je služil kot osnova za delovanje jezuitskih šol, je bil *Ratio studiorum*.[5] Nastajal je več desetletij, končno besedilo pa je bilo sprejeto leta 1599. *Ratio* je služil štiri stoletja. To je zbirka predmetnika, učnega in vzgojnega načrta, popis del, razdelitev vlog itd. Še danes služi mnogim za navdih pri šolskem delu.

Drugi dokument *Značilnosti jezuitske vzgoje* je nastal po 400 letih, šele leta 1986. Jezuiti se z reformami šolstva niso preveč ukvarjali, vsaj ne na ravni ustvarjanja novih dokumentov. Tudi ne z razvijanjem svoje pedagogike. Po koncilu so jezuiti čutili, da vera vključuje delo za pravičnost. Med zaposlenimi v šolstvu se je pojavljal dvom, ali res opravljajo pravo delo. Jezuitske šole so preveč služile le bogatim. Dokument *Značilnosti* je bil odgovor na pomisleke in dvome zaposlenih v jezuitskih šolah. Ob tem dokumentu so na novo osmislili svoje poslanstvo.[6]

Tretji dokument, *Ignacijanska pedagogika*[7] (1993), je dopolnil drugega. Poudarek tega ni na novih vsebinah, ampak na procesu učenja. Jezuiti so želeli profesorski kader pritegniti v poglobljeno refleksijo ter obnoviti zavest o ciljih in poslanstvu pedagoškega dela v novem kontekstu zgodovine.

Socialni humanizem

Na predstavitvi zadnjega dokumenta *Ignacijanska pedagogika* je vrhovni predstojnik Družbe Jezusove p. Peter Hans Kolvenbach opozoril na temeljno usmeritev sodobne jezuitske šole. "Temeljno vprašanje je: Kaj pomeni vera v Boga, ko se soočimo z Bosno in Sudanom, z Gvatemalo in Haitijem, z Auschwitzom in Hirošimo, z vrvenjem na ulicah Kalkute in povoženimi telesi na Trgu nebeškega miru? Kaj pomeni krščanski humanizem vpričo milijonov mož, žena in otrok, ki umirajo od lakote v Afriki? Kaj pomeni krščanski humanizem, ko opazujemo milijone ljudi, ki so iztrgani iz svoje domovine zaradi preganjanja in strahovlade, ki so prisiljeni iskati novo življenje v tujini? Kaj pomeni krščanski humanizem, ko vidimo brezdomce, ki begajo po naših velemestih, in vse več tistih na dnu družbe, ki so obsojeni na trajen brezup? Kaj pomeni humanistična vzgoja v tem kontekstu? Urejena občutljivost za človeško bedo in izkoriščanje se ne izrazi v eni sami politični doktrini ali gospodarskem sistemu. Gre za humanizem, za človeško čutenje, ki ga moramo pridobiti ob zahtevah našega časa; biti mora sad vzgoje, katere ideal še naprej navdihujeta dve veliki zapovedi: ljubezen do Boga in ljubezen do bližnjega. Z drugimi besedami, krščanski humanizem konca dvajsetega stoletja vključuje socialni humanizem. Kot tak ima mnogo skupnega z ideali drugih ver, da bi Božji ljubezni dali učinkovit izraz z graditvijo Božjega kraljestva pravičnosti in miru na zemlji. Prav tako, kot so prvi jezuiti osebno prispevali k humanizmu 16. stoletja s svojimi novostmi v šolstvu, smo mi danes poklicani k podobnim prizadevanjem. To zahteva ustvarjalnost na vseh področjih misli, šolstva in duhovnosti. K temu bo prispevala tudi ignacijanska pedagogika, ki služi veri z iskanjem in vrednotenjem polnega pomena krščanskega sporočila in njegovih zahtev za naš čas. Tako služenje veri in iz njega izhajajoče prizadevanje za pravičnost je temelj sodobnega krščanskega humanizma. /.../ Na to mislimo, ko pravimo, da je cilj jezuitske šole oblikovati može in žene za druge, oblikovati sposobne, ozaveščene in čuteče dejavne ljudi."[8]

Jezuitsko šolstvo danes služi mnogim ljudem po svetu s polnim prepričanjem, da je delo v šoli pomembno, da so vrednote pomembne in da je vzgoja pomembna. Sodobna družba mora razvijati resnični humanizem, ki se odraža tudi kot socialni humanizem. Šola naj oblikuje ljudi za druge, odgovornega in aktivnega državljana, ki skrbi za skupno dobro, gradi družbo miru in spoštovanja. Toda ne sam, ampak povezan z Božjo milostjo. ■

Literatura in viri

Bratina, Lojze (1998): *Jezuitsko delo v kolegijih. Duhovno-teološki pogled.* V: *Jezuitski kolegij v Ljubljani.* Ljubljana, str. 131–136.

Ftičar, Veronika (1993): *Vzgoja in krščanske vrednote.* Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Kolvenbach, Peter Hans (1999): *Odločilna vloga učitelja.* Vzgoja, št. 1, str. 7–11.

Lewis, A. Mark (1998): *The Ratio Studiorum and the changing identity of the Society of Jesus.* V: *Jezuitski kolegij v Ljubljani.* Ljubljana, str. 15–22.

O'Malley, John W. (1994): *First Jesuits.* Cambridge: Harvard Univesity Press.

Peneš, Marjan (1996): *Ignacijanska pedagogika.* Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko.

Peneš, Marjan (2001): *Preprečevanje vzgojnih problemov.* Vzgoja, št. 9, str. 35–37.

Šinkovec, Silvo (1998): *Jezuitska pedagogika danes.* V: *Jezuitski kolegij v Ljubljani.* Ljubljana, str. 157–166. http://silvo-sinkovec.rkc.si

Šinkovec, Silvo (1997): *Kontekst načrtovanja etične vzgoje.* V: *Etična vzgoja (zbornik).* Ljubljana: Družina, str. 48–57. http://silvo-sinkovec.rkc.si.

Značilnosti jezuitske vzgoje. *Dravlje, 1990.*

Opombe

1. Bratina, 1998: 133.
2. Dolinar, 1998: 10.
3. Kolvenbach, 1999: 7.
4. O'Malley, 1994: 225.
5. Več: Lewis, 1998: 15–22; O'Malley, 1994: 225–227.
6. Glej: Značilnosti jezuitske vzgoje, 1990; Ftičar, 1993; Peneš, 1994; Šinkovec, 1998.
7. Več: Peneš, 1994; Šinkovec, 1997.
8. Kolvenbach, 1999: 7.

Vzgojno-izobraževalno delo jezuitov v slovenskem prostoru

France M. Dolinar

S svojim delom na pedagoško-izobraževalnem, versko-asketičnem in kulturnem področju so jezuiti od konca 16. stoletja dalje tudi Slovencem omogočili stik s kulturno Evropo. Ljubljana je v 17. in v prvi polovici 18. stoletja tudi po zaslugi jezuitov postala kulturno središče osrednjega slovenskega prostora v pravem pomenu besede in razen v tem, da ni imela lastne univerze, ni v ničemer zaostajala za drugimi evropskimi mesti.

Mreža šol

Prve stike z jezuiti je z našega ozemlja navezal že ljubljanski škof Urban Textor (1543–1558). Kot svetovalec in spovednik kralja Ferdinanda I. (1531, cesar 1556–1564) se je povezal z ustanoviteljem Družbe Jezusove, Ignacijem Lojolskim (1491–1556). Po Textorjevem prizadevanju so jezuiti ustanovili univerze v Ingolstadtu (1549), na Dunaju (1551) in v Pragi (1555). Ko je Ignacij leta 1552 v Rimu ustanovil bogoslovni zavod za gojence iz nemških dežel (Collegium Germanicum), je tudi Textor vanj poslal nekaj bogoslovcev iz svoje škofije. Škof Janez Tavčar, prav tako ljubljanski škof (1580–1597), je nato posredoval pri nadvojvodi Karlu, da je bil leta 1573 ustanovljeni jezuitski kolegij v Gradcu leta 1585 povzdignjen v univerzo. Po dolgotrajnih pogajanjih se je škofu Tavčarju leta 1597 uresničila dolgoletna želja, da so jezuiti ustanovili svoj kolegij tudi v Ljubljani. Sledili so kolegiji v Celovcu (1605), Zagrebu (1607), Gorici (1615), Trstu (1619), na Reki (1627), v Varaždinu (1632) in končno v Mariboru (1751). Na teh kolegijih so namreč poleg Gradca in Dunaja izpričani tudi študentje iz slovenskih dežel. Jezuitski kolegiji in z njimi povezane šole so se hitro širili po Evropi in postali močna vzgojno-izobraževalna, verska in kulturna žarišča znotraj Rimsko-katoliške cerkve.

Kolegiji in univerze

Jezuitski kolegiji so bili sprva namenjeni vzgoji in izobrazbi lastnega redovnega naraščaja. S privatnimi učnimi urami, diskusijami in domačimi nalogami so jezuiti želeli kandidatom za jezuitski red pomagati pri njihovem univerzitetnem študiju. Sčasoma so k internemu pouku v 'jezuitskem študentskem domu' pripustili tudi zunanje študente. Odlični uspehi teh učnih ur so vzpodbudili Ignacija Lojolskega k oblikovanju javnega pouka. Ker je povsod primanjkovalo dobrih šol in usposobljenih učiteljev, so Ignacijevi nasledniki videli v šolski dejavnosti eno od glavnih nalog Družbe Jezusove. K hitri širitvi jezuitskih izobraževalnih ustanov (gimnazij in univerz) je poleg kakovosti pripomogel tudi brezplačen pouk. Leta 1599 je vrhovni predstojnik reda (general) p. Claudio Aquaviva za vse jezuitske kolegije predpisal enoten študijski red, enotno učno metodo in enotne učbenike (Ratio atque Institutio studiorum Societatis Iesu). Metodično je bil poudarek na branju in razlagi besedila, ponavljanju in na diskusiji obravnavane snovi. Študijski red je obsegal šestletno gimnazijo (studia inferiora), triletno filozofijo (logika, fizika, matematika, etika) in štiriletno teologijo (Summa sv. Tomaža Akvinskega, kanonsko pravo, moralna teologija, cerkvena zgodovina, razlaga svetega pisma).

Osnovni poudarek v jezuitskih kolegijih je bil na vzgojno-izobraževalnem področju. V času protireformacije so bile njihove šole prvenstveno namenjene ozaveščanju katoličanov znotraj Cerkve. Tudi v slovenskem prostoru je bil poudarek predvsem na sistematičnem oblikovanju katoliške inteligence, izobrazbi duhovnikov pa le izjemoma tam, kjer škofje niso mogli zagotoviti ustreznega bogoslovnega semenišča, ki ga je predpisovala potridentinska prenova Cerkve. Tako si je nekaj mest v ljubljanskem jezuitskem kolegiju za svoje bogoslovce, ki so se sicer izpopolnjevali v Marijanskem kolegiju v Gornjem Gradu, zagotovil tudi škof Tomaž Hren (1599–1630). Temeljitejši izobrazbi duhovnikov iz našega prostora sta bila namenjena jezuitska univerza v Gradcu in jezuitski kolegij Germanik v Rimu.

Enoten učni načrt

Jezuitske šole so bile po takratni praksi višje šole s poukom v latinskem jeziku (tudi pri protestantih). Latinščina je bila namreč znamenje višje, nadnacionalne kulture, ki je omogočala nemoten pretok profesorjev in študentov z ene evropske univerze na drugo. Na jezuitskih šolah je takšen pretok še dodatno olajšal enoten učni načrt (Ratio studiorum). Vendar jezuiti s svojim internacionalnim učnim programom človeka niso trgali iz njegovega narodnostnega okolja, niso mu jemali njegove narodnostne identitete.

> *„K hitri širitvi jezuitskih izobraževalnih ustanov (gimnazij in univerz) je poleg kakovosti pripomogel tudi brezplačen pouk.“*